

žinomumas, bet ir realiai prisidedama prie Ukrainos gynybos renkant ir pristatant materialinę paramą. Bus aptariama, kaip šių grupių dainų repertuarai formuojami ir pasidalinami su kitais kolektyvais, kaip bendruomeniškumas sukuriamas per įvairias veiklas, kaip palaikomas ryšys su Ukraina, ir kaip šie kolektyvai įprasmina Ukrainos kultūrinę atmintį už jos ribų tiek iki 2022 metų, tiek ir po pastarosios Rusijos invazijos. Šios išvalgos ir pasakojimai pagrįsti asmenine patirtimi, nuo 2013 metų praktiniuose užsiėmimuose bendraujant su aktualiais kolektyvais. Sieksiu atskleisti ir tirti dainų žinių tarpasmenines sąsajas, naujas dainų interpretacijas, bei kokias prasmes ir prisiminimus žmonės joms priskiria, kartais net nemokėdami kalbos. Tradicinis dainavimas ir folkloras šiuo atveju gali tapti nebe šeimos ar tautinio identiteto indikacija, perduodama iš kartos į kartą, o horizontalesnis mokymasis bei interpretavimas, kylantis iš pažinčių tinklo ir atsitiktinių susitikimų įvairiose pasaulio vietose. Kaip tokia perspektyva galėtų išryškinti rizomatinę (Deleuze & Guattari 1987) folkloro sampratą? Kaip rizomatinė teorija galėtų padėti apibrėžti folklorines praktikas ir pasirodymus krizės ir geopolitinių sukrėtimų laikais?

Raktažodžiai: Liaudies dainos, bendruomeniniai chorai, diaspora, rizomas, krizė.

Валерій ЧЕМЕС

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Литва в українській гуманітаристиці

Україну і Литву протягом століть, як відомо, еднають політичні, культурні, географічні, наукові, мовні зв'язки і паралелі, які можуть бути відзначені в короткому огляді в таких, зокрема, аспектах. I. Соціально-політичний аспект. Тривалий, більш ніж півтисячолітній період співіснування більшої частини України в орбіті Великого князівства Литовського, потужної поліетнічної держави епохи середньовіччя і нової доби (1236-1795). Наступні два століття визвольних змагань литовського і українського народів ознаменувалися повним і остаточним відновленням незалежності обох держав і націй завдяки, зокрема, діяльності таких всенародних громадсько-політичних об'єднань як Саюдіс (Sąjūdis) і Народний рух України. Сьогодні у надскладний період своєї політичної історії, пов'язаної з нападом Росії, українці відчувають всебічну економічну і гуманітарну підтримку і солідарність Литовської держави та її народу, свідченням чого є ось уже IV Міжнародна науково-практична конференція з промовистою назвою «Україна – Литва: історичні, мовно-культурні та туристські паралелі». Представники української гуманітаристики, присутні на цих високих форумах, глибоко вдячні всім організаторам – литовським установам і інституціям – за високий науковий рівень і гостинність. II. Історико-культурний (Культурно-мистецький) аспект. 1596 року у Вільні побачила світ «Грамматика словенска...» Лаврентія Зизанія, у якій «патріотично» відзначаємо відчутний вплив тогочасної української мови (аби, нехай, маємо, мовимо тощо). Саме це видання, що з'явилося на литовській землі, певний час було єдиним підручником церковнослов'янської мови в братських школах України і Білорусі. 1619 року у м. Вієвіс (Vievis) поблизу Вільнюса (40 км) видано працю «Грамматіки славенския правильное свнтагма» Мелетія Смотрицького, що багато десятиліть служила основним джерелом вивчення церковнослов'янської мови у редакції, в якій вона тоді функціонувала в Україні та Білорусі. Україна і Литва навзаєм вшановують визначних постатей свого культурно-мистецького пантеону. Так, 3 вересня 2011 року у столиці Литви,

недалеко від вулиці Тараса Шевченка та Посольства України в Литві, відкрито пам'ятник генієві українського народу Тарасові Шевченку. А на одному з корпусів Вільнюського університету йому встановлено меморіальну дошку-барельєф. Саме у вільнюський період свого життя (1829-1831) Тарас Шевченко вперше почув і сприйняв серцем знаменитий лозунг трьох поневолених царською імперією народів – За нашу і вашу свободу! – *Za wolność naszą i waszą!* – *Už mūsų ir jūsų laisvę!* 2024 року у видавництві Київського національного університету з нагоди 210-ої річниці від дня народження Шевченка вийшло нове видання «Заповіту» Тараса Шевченка мовами народів світу», де вміщено 107 перекладів цієї поезії 94-ма мовами, серед яких і переклад литовською мовою («Заповіт» Тараса Шевченка мовами народів світу) / упоряди.: Г.Ф. Семенюк, Н. М. Гасвська, В. Ф. Чемес. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К., 2024. – 139 с.). Знаменним, зі свого боку, для Київського національного університету імені Тараса Шевченка стало відкриття 13 листопада 2012 року на будинковій Інституту філології університету меморіального барельєфу литовському поету, драматургу, видатному представникові литовського романтизму, теологу, католицькому священнику, діячу національного відродження Литви Йонасу Мачюлісу Майронісу (02.11.1862-28.06.1932), який навчався у Київському університеті у 1883–1884 рр. У 2012 р. Литва саме відзначала 150-річчя від дня народження видатного литовця. Сьогодні в Україні і в Литві тривалий час активно працюють національно-культурні товариства (асоціації, громади), зокрема Товариство литовців України і відповідно – Громада українців Литви (ГУЛ) та багато інших як центральних, так і регіональних громадських утворень, активно сприяючи інтеграції етнічної спільноти в країні проживання і підтримці зв'язків з історичною батьківщиною. III. Науковий аспект: литуаністика в Україні. Напрямок представлений насамперед такими визначними посталями української гуманітаристики як: Анатолій Непокупний (1932-2006; Монографії: «Балтійські родичі слов'ян» (1979); «Балто-славянские этноязыковые контакты» (1980; співавтор); «Індоевропейська спадщина в лексиці слов'янських, балтійських, германських і романських мов» (2013; співавтор) та ін.; Статті: Литовские заимствования в письменных памятниках Волыни и Среднего Поднепровья // *Baltistica*. – 1972. – 1 priedas. – С. 101-114; Балтийская и балто-славянская географическая терминология Белоруссии и Украины // *Acta Baltico-Slavica*. – Warszawa, 1976. – Т. 9. – С. 99-123; Балтійські зорі Тараса. Литва в житті і творчості Т. Г. Шевченка // «У Вільні, городі преславнім...» – К.: Дніпро, 1989. – С. 151–350 та ін.); та Костянтин Тищенко (1941-2023; Долітописна мовна історія українців. – Дрогобич, 2016; Іншомовна історія українців. – К.; Броди, 2018; 42 епохи українських мовних контактів: Енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвиськах і топонімах. – К.; Броди, 2020; Прадавність української мови, віддзеркалена в мовах сусідів // *Мовознавство*. 2023. № 1-2. IV. Освітній аспект. Литуаністика як фах в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка започаткована у 2018 р. Протягом останніх років в рамках двостороннього Договору про співробітництво між Університетом Вітовта Великого (*Vytauto Didžiojo universitetas*, VDU, м. Каунас) і Київським національним університетом імені Тараса Шевченка на бакалаврській освітній програмі «Польська мова і література, англійська та литовська мови» працювали колеги-викладачі з Литви: професор Регіна Рінкаускенє / *Regina Rinkauskienė*, доцент Лаймуте Бученє / *Laumutė Bučienė*, PhD Йоріс Казлаускас / *Joris Kazlauskas*, а також PhD Тетяна

Вологдіна, керівниця центру литуаністики *Labas* Вроцлавського університету (Польща). Серед вітчизняних викладачів комплексу литуаністичних дисциплін: професор кафедри полоністики, доктор філологічних наук Ігор Корольов і старший науковий співробітник Інституту мовознавства імені Олександра Потебні НАН України, кандидат філологічних наук Аушряле Тараненко. Завдяки зусиллям обох сторін, зокрема директора Центру балтистики Ігоря Корольова маємо феномен паралельного (контрастивного) вивчення литовської і польської мов, що відкриває великі можливості в галузі типологічних і генеалогічних студій в контексті балто-славістики. V. Лінгводидактичний аспект. Маємо сьогодні вагомий перелік власне лінгводидактичних і наукових лексикографічних праць, використовуваних у навчальному процесі, зокрема: 3 України до Литви: Українсько-литовський розмовник / Iš Ukrainos į Lietuvą: ukrainiečių-lietuvių pokalbių knygelė / Укладачі: А. П. Непокупний, А. Л. Тараненко. – Луцьк: 2004. – 130 с.; Литовсько-український розмовник / Lietuvių–ukrainiečių pokalbių knygelė / Укладачі: А. Л. Тараненко, О. О. Тараненко. – Луцьк: 2006. – 91 с. Серед дидактичних матеріалів останнього часу: *Mažasis ukrainiečių-lietuvių kalbų žodynas / Малий українсько-литовський словник / Rengė: Aurelija Gritėnienė, Svitlana Hrycenko, Ihor Koroliov, Oksana Nika, Zinaida Pacholok.* – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2022, 575 p.; *elektroninis variantas*, 2024, <https://doi.org/10.35321/mazasis-ukr-lt-z>. *Prieiga internete: https://ekalba.lt/mazasis-ukrainieciu-lietuviu-kalbu-zodynas/*; Українсько-литовсько-польський розмовник / упорядник: Ігор Корольов; укладачі Ігор Корольов, Галина Хмель-Дунай, Євгенія Бугайова – Університетська книга, 2024. – 116 с. (Видано за підтримки за підтримки Почесного консула Литовської республіки у Полтаві та Полтавській області Володимира Пилипенка); *Lietuvių–ukrainiečių kalbų žodynas / Rengė: Aurelija Gritėnienė, Svitlana Hrycenko, Ihor Koroliov. T. I (A–P).* ISBN 978-9955-9819-1-6 (bendras), ISBN 978-9955-9819-2-3 (tomas), ISBN 978-609-411-381-9 (2 tomas), <https://doi.org/10.35321/lt-ukr-z>. *Prieiga internete: https://ekalba.lt/lietuviu-ukrainieciu-kalbu-zodynas/*. VI. Контрастивно-типологічний (власне мовознавчий) аспект. Подібний аналіз передбачає віднайдення спільного і відмінного у зіставлюваних мовах на певному рівні їх систем. Так, наприклад, виразний контрастивний вимір з огляду на одночасне вивчення литовської, польської і білоруської мов в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка реалізується при зіставленні таких складних з артикуляційної точки зору фонем як африкати (зімкнено-щільніні приголосні). Одесько-вісло-німансько-придніпровський ареал дає таку своєрідну картину, яка має враховуватися при паралельному засвоєнні систем консонантизму української, білоруської, литовської, польської мов. Найбільша кількість африкат (6) – у польській і українській мовах, але їх набори нетотожні (проблема 1). У білоруській – 5. Найменша кількість – у литовській (4) – (проблема 2). У всіх чотирьох мовах наявні три тотожні африкати [дз], [ч], [ц] – не проблема (!). Для усіх трьох мов проблемою є польська африката [ч'], а для литовської – [дж], [дз'], [ц'] і [ч'] з усієї загальної сукупності африкат чотирьох мов (8).

Ключові слова: Литва, Україна, гуманітаристика, литуаністика в Україні, вивчення литовської мови в Україні, литовсько-українські зв'язки.